

De functie van eerste minister in België, in de periode 1945-1975

door Gaston EYSKENS,

Minister van Staat.

★

Hoe geschiedt de leiding van een regering? Welke zijn de werkelijke verhoudingen met parlement, partijen, partijvoorzitters, drukkingsgroepen, pers en media? Op deze vragen geven wij een gedeeltelijk antwoord voor de beschouwde periode 1945-1975. En dit met het voorbehoud dat wij alleen goed kennen wat volgt uit eigen ervaring of uit wat is geschied in ons eigen partijverband.

De mogelijkheden van de eerste minister, zijn kansen op succes of zijn mislukking, zijn in ruime mate afhankelijk van een aantal algemene politieke omstandigheden, van de stabiliteit van een regering, van haar samenstelling, van de wijze waarop zij werd gevormd, van de graad van effectieve samenwerking in een coalitie, en ook, natuurlijk, van de personaliteit van de regeringsleider.

Feitelijke omstandigheden.

In de hier besproken periode van dertig jaar blijkt het duidelijk dat de concrete en zich wijzigende omstandigheden, het kader bepalen waarin een regering kan werken en de eerste minister zijn functies goed of minder goed kan vervullen.

Alhoewel bevrijd sedert september 1944, was het land in oorlog tot mei 1945. De regering was toen geconfronteerd met de oorlog in zijn volle betekenis: het voortzetten van de strijd aan de zijde van de geallieerden, de bombardementen, de ondervoeding van een gedeelte van de bevolking, een algemene ontredde in het economisch leven.

Er bestond daarenboven een vrees of minstens een bezorgdheid, zo niet voor een staatsgreep, in elk geval voor mogelijke ernstige wanorde. Deze kon o.m. voortspuiten uit de activiteiten van de communisten of van radicale strekkingen bij de belangrijkste groepen van het gewapend verzet.

De laatste regering Pierlot (katholieken, communisten, socialisten en liberalen, 27 september 1944 - 7 februari 1945) kwam ten val bij de aanvang van 1945, omdat zij te zwak was om de toestanden te kunnen beheersen.

Een nieuwe regering, geleid door een socialist, werd gemakkelijk aanvaard en aldus kwam de eerste regering Van Acker tot stand. Dit was op het eerste gezicht een zeer sterke regering, die alle kansen bood voor een goede leiding.

De katholieken hadden beslist niet te regeren met de communisten. De door Van Acker aangesproken katholieke ministrabelen weigerden toetreding tot het kabinet, dat ook een paar communisten zou bevatten. De door de formateur aangezochte kandidaten van onze partij vergaderden bij Albert Edouard Janssen, in zijn woning in de Wetstraat te Brussel, waar wij van de aanwezige grijze eminenties van de Katholieke Partij, een bolwassing kregen, omdat wij ons gedragen hadden als naïvelingen, die gelooft hadden in de principiële stellingname tegen de communisten. Het ware dwaas geweest, niet deel te nemen aan een regering in oorlogsomstandigheden. Ook kreeg Charles du Bus de Warnaffe de opdracht onmiddellijk te telefoneren naar Van Acker, om te zeggen dat allen zonder meer aanvaardden.

In elk opzicht waren dus de voorwaarden vervuld om toe te laten aan een eerste minister zijn wil door te drijven, want zijn bondgenoten in de coalitie stonden in een zwakke positie. Trouwens de personaliteit van de eerste minister droeg bij om allerlei harde noodmaatregelen op te leggen, die in deze beroerde tijd, door parlement en publiek werden aanvaard.

In mei 1945 werd koning Leopold, door het Amerikaanse leger, bevrijd te Ströbl in Oostenrijk. Met instemming van de kabinetsraad, vertrok Van Acker, vergezeld van één minister van elke partij der coalitie, met het aanvankelijk doel de Koning onmiddellijk terug te brengen naar België. Om redenen die wij hier niet zullen behandelen, liepen de besprekingen slecht af. Van Acker besliste het dossier van de Koningskwestie in openbaar debat te brengen in de Kamer. Ingevolge hiervan namen de katholieke ministers ontslag.

Nu verschijnt de regering Van Acker II (2 augustus 1945 - 9 januari 1946), waarin de katholieken vervangen werden door de zogenaamde V.D.B'ers (Union Démocratique Belge). Zij behoorden tot een groep vooruitstrevende katholieke intellectuelen, meestal verwant met, maar links gesitueerd van de Ligue des Travailleurs Chrétiens. Zoals later zou blijken had deze partij echter bij verkiezingen geen kiezers. De regering was uiterst zwak, slecht samengesteld, verdeeld in innerlijke twisten en

zij onderging een felle oppositie. Zij viel reeds na een half jaar (2 augustus 1945 - 9 januari 1946).

De terugkeer van de Koning als hoofdzakelijk thema van de propaganda van de in augustus 1945 gestichte Christelijke Volkspartij, bracht deze een klinkende overwinning bij de verkiezingen van februari 1946. Zij verkreeg in de Kamer 92 zetels op 202 leden. In de Senaat had zij, op één stem na, de absolute meerderheid. De linkse partijen weigerden de logische conclusies te trekken uit de verkiezingen en het toetreden van de CVP te vergemakkelijken. Zij volhardden in de sedert juni 1945 ingenomen posities. Ingevolge hiervan ontstonden drie zwakke regeringen, die in uiterst slechte voorwaarden hun functies moesten vervullen.

Dit was het geval met de ploeg Spaak I, een socialistisch minderheidsregering (13 maart 1946 - 19 maart 1946), die bij haar verschijnen in de Kamer werd weggevaagd.

De daaropvolgende equipe Van Acker III (31 maart - 10 juli 1946) had geen innerlijke cohesie. Zij stortte in elkaar na een interpellatie gericht tegen de Minister van Justitie Van Glabbeke, die verklaringen had afgelegd om de bestraffing van de economische collaboratie eventueel te verzachten.

De regering Huysmans die vertrekt op 3 augustus 1946, kwam op 12 maart 1947 ten val, door innerlijke verdeeldheid en een betwisting over de economische politiek met de communistische ministers.

Op die dag had men sedert 1 januari 1945, in 27 maand, zes regeringen gekend.

Met de regering Spaak II (Socialisten en CVP : 20 maart 1947 - 27 juni 1949) kwam een coalitie tot stand die met een soliede meerderheid normaal had moeten kunnen werken. Zij verrichtte een niet onbelangrijke taak maar zij was op drijfzand gebouwd. Inderdaad, in het regeerakkoord kon geen enkele instemming worden vermeld betreffende de oplossing van de Koningskwestie. Er werd alleen gezegd dat men in deze aangelegenheid een overeenstemming zou trachten te bereiken in de eerbiediging van de instellingen.

Deze regering hield het wel twee jaar vol, maar zij kende een eerste ontslag, nadat Struye, Minister van Justitie, bij een interpellatie van Leo Collard in de Kamer werd ten val gebracht, omdat de doodstraf niet werd voltrokken voor twee oorlogsmisdadigers. Een tweede maal nam Spaak ontslag ingevolge een betwisting met zijn partijvoorzitter. Deze twee incidenten werden bijgelegd, maar, op de duur verwekten de spanningen rond de Koningskwestie, het einde van dit bewind.

Toen wij in de zomer van 1949 onze eerste regering vormden (CVP-liberaal, 11 augustus 1949 - 6 juni 1950), geschiedde dit na de langste onderhandelingen die men, tot dan toe, had gekend in onze poli-

tieke geschiedenis, en na de slijtage verwekt op de partijen. Wij bevonden ons in uiterst precaire omstandigheden.

De CVP zag als praktische uitweg om uit de Koningskwestie te geraken een volksraadpleging, iets waartegen de andere partijen gekant waren en dit gold ook voor de liberale bondgenoten. De toestand was zo onzeker dat in de regeringsverklaring eenvoudig werd gemeld dat, wat betreft de voorstellen tot het inrichten van een volksraadpleging, «de leden van de regering behoorden te oordelen over de opportuniteit de samenwerking voort te zetten indien zij van mening mochten zijn dat de gewenste oplossing niet naar voren zou komen». Tegen alle verwachtingen in, slaagden wij in de organisatie van een volksraadpleging op 12 maart 1950. Hiermede was ook het einde van de coalitie bereikt, omdat de interpretatie van de uitslag aanleiding was tot gepassioneerde betwistingen. Ingevolge hiervan werd het parlement ontbonden.

De CVP behaalde de absolute meerderheid in beide Kamers en Duvieusart leidde een homogene CVP-regering (8 juni 1950 - 11 augustus 1950). Zij werd totaal verlamd in haar mogelijkheden ingevolge de pre-insurrectionele toestanden.

Na de beslissing van de gediffereerde abdicatie van koning Leopold III, ontstaan opeenvolgend de homogene CVP-regeringen Pholien (16 augustus 1950 - 9 januari 1952) en Van Houtte (15 januari 1952 - 12 april 1954), die behoudens het ontslag van Pholien ingevolge een scherp conflict met de partijvoorzitter, in normale omstandigheden werkten. Het was de eerste maal sedert de bevrijding van het land dat in een tamelijke rustige sfeer en op basis van een trouwe meerderheid, de eerste minister zijn functies kon vervullen.

Na het verlies van de absolute meerderheid van de CVP, met de verkiezingen van 11 april 1954, ontstaat de zogenaamde linkse regering Van Acker-Liebaert, (22 april 1954 - 2 juni 1958), die begunstigd werd door een goede conjunctuur. Behoudens de schoolstrijd die ze had verwekt, kon zij een normaal beleid voeren.

Na de verkiezingsoverwinning van de CVP op 1 juni 1958, stuitte wij op de radicale weigering van medewerking door de andere nationale partijen. Wij vormden een homogeen CVP-kabinet (23 juni 1958 - 6 november 1958). Het was een minderheidsregering die het slechts kon uithouden door de welwillende, maar zeer wankelbare steun van twee leden van de oppositie

Met onze derde regering (CVP-liberaal, 6 november 1958 - 27 maart 1961), verkreeg de functie van eerste minister opnieuw al haar kansen. Er werden trouwens grote verantwoordelijkheden genomen met de onafhankelijkheidsverklaring van Kongo en de zogenaamde Eenheidswet, die ondanks alle verzet, tot stand kwam.

Na de verkiezingen van 1961 vormde partijvoorzitter Theo Lefèvre een CVP-socialistische regering, die gans de legislatuur voltrok (25 april 1961 - 24 mei 1965). Zij berustte op een ruime meerderheid, zij regeerde met vaste hand en bracht belangrijke hervormingen tot stand, o.m. de nieuwe taalwetten van 1962-1963.

In mei 1965 beleefde de CVP een grote nederlaag, met een verlies van 19 zetels in de Kamer en werden ook de socialisten zeer gehavend. Toch werd de alliantie voortgezet onder de leiding van Harmel (28 juni 1965 - 11 februari 1966). Ondanks alle hoedanigheden van de premier kwam deze coalitie moeilijk van de grond en zij zou spoedig stranden op een, op het eerste gezicht, onbeduidende betwisting, rond de ziekteverzekering. In werkelijkheid lag de oorzaak dieper, nl. in het feit dat de socialisten verdeeld waren. Sommigen, zoals Spaak en Spinoy, wilden stevig regeren; anderen hernamen de traditie die wil dat de socialisten het bewind verlaten als ze slechte verkiezingen hebben gehad.

De volgende coalitie Van den Boeynants - De Clercq (CVP-liberaal, 19 maart 1966 - 7 februari 1968), werd in het algemeen positief gewaardeerd en leverde ernstig werk. Hieraan kwam echter een brutaal einde ingevolge het pijnlijke conflict rond de slogan «Walen buiten» aan de Universiteit te Leuven.

De IVe regering die wij leidden (CVP-PSC-socialisten) eerst onder de benaming Eyskens-Merlot en, na het overlijden van de socialistische voorman, Eyskens-Cools (17 juni 1968 - 8 november 1971), kende een hoge conjunctuur en goede algemene economische en sociale verhoudingen. Buiten alle verwachting slaagde zij er in de grondwetsherziening van 1970 tot stand te brengen, dank zij de welwillendheid van de liberale oppositie (Partij voor Vrijheid en Vooruitgang), die geleid door een lovenswaardige bekommernis voor het algemeen belang, haar loyale medewerking verleende om de grondwettelijke meerderheden te vinden in het parlement.

Na de verkiezingen van 7 maart 1971 vormden wij, in veel moeilijker omstandigheden (o.m. door nieuwe eisen bij de beide coalitiepartners), voor de vijfde maal het kabinet. Het was de regering Eyskens-Cools, (21 januari 1972 - 22 november 1972). De oorzaak van het ontslag lag in de onmogelijkheid uitvoeringswetten van de nieuwe grondwet (nl. in verband met de gewestvorming) te doen goedkeuren, gezien de liberalen, die uit deze formatie werden geweerd, niet meer bereid waren opnieuw hun steun te verlenen tot het bereiken van de speciale meerderheden, vereist in het parlement.

Een CVP-premier kon er klaarblijkelijk niet in slagen de liberalen op te nemen in het kabinet, gezien het halsstarrig verzet van de socialisten. Voor een socialistisch regeringsleider werd dit wel mogelijk en aldus kwam

op 26 januari 1973 de regering Leburton voor het daglicht (BSP-PSB-CVP - PSC - PVV - PLP), die een kortstondig bestaan had, zeer zwak was, geen vorderingen maakte met de gewestvorming en, die na minder dan één jaar, nl. op 19 januari 1974, verdween, naar aanleiding van een verarring brengende zaak van secundair belang.

De regering Tindemans I vertrekt op 25 april 1974 met een CVP-PSC en PVV-PLP formatie, onderweg aangevuld door een Waalse regionale partij : het RW.

Deze eerste regering Tindemans bleef aan het bewind tot in 1977, maar zij werd bezwaard door het steeds sterker wordende communautair conflict.

Twee fundamentele problemen hebben op de regeringen gewogen en gehinderd.

Van 1945 tot 1950 was het de Koningskwesitie. Tot en met Duvieusart heeft het land in een goede vijf jaar, negen regeringen gehad.

De taalproblemen en de zogenaamde gemeenschapsbetrekkingen doen zich gelden vanaf 1960 met een stijgende intensiteit. Tevergeefs heeft men getracht deze vraagstukken te laten slapen, om zich te wijden aan financiële, economische en sociale aspecten van het beleid. Dit was het geval met Van den Boeynants, die na twee jaar ook moest verdwijnen.

Ondanks al deze gebeurtenissen, werd de onstabieleit van de regeringen gerelativeerd. Inderdaad, in de 25 jaar na 1950, hebben wij twaalf regeringen gekend, waarvan twee de legislatuur hebben doorgemaakt. Daarenboven zijn sommige ministers lang aan het bewind gebleven, soms tien, twaalf of vijftien jaar. Sedert de bevrijding hadden wij slechts vijf ministers van Buitenlandse Zaken. Ook eerste ministers komen soms terug. Het is het geval voor Spaak : tweemaal, Van Acker : viermaal en schrijver dezes : vijfmaal.

Het moet nauwelijks worden verduidelijkt dat bij onstabile regeringen de eerste minister een groot gedeelte van zijn tijd moet besteden aan het voorkomen van accidenten en als het ware in bestendige onderhandelingen zit.

De samenstelling van de regering.

Van groot belang voor de eerste minister is de samenstelling van de regering en haar intern politiek evenwicht.

Aanvankelijk had de eerste minister, die gewoonlijk formateur was, een grote persoonlijke invloed op de samenstelling van zijn ploeg. Wij hebben nog de tijd gekend dat wij voldoende vrijheid hadden, om, met instemming van de koning, over bepaalde portefeuilles te beschikken, vooral wanneer het ging om essentiële functies van het staatsleven : de ministers

van Buitenlandse Zaken, Binnenlandse Zaken, Justitie, Landsverdediging en Financiën. Dit is later fel veranderd.

Het is onvermijdelijk dat de verschillende gebieden van het land vertegenwoordigd zijn en ook belangrijke provincies. Verder, als de CVP regeerde, was het altijd geboden de gepaste vertegenwoordiging van arbeiders, landbouwers en middenstand op te nemen. Ook de ministeries van Economische Zaken en van Sociale Zaken vragen veel aandacht.

De vertegenwoordiging van de Vlamingen is gedurende lange jaren een probleem geweest. De regering Pierlot, die de oorlog inging, telde slechts 8 Vlamingen in een ministeriële ploeg van 18. Na de bevrijding verkreeg de Vlaamse vertegenwoordiging betrekkelijk weinig aandacht. Het is slechts in de jaren zestig dat het probleem zich werkelijk begint te stellen. Voor de eerste maal bereikt men een evenwichtige vertegenwoordiging in de regering Lefèvre van 1961.

Gebruik makend van de grondwet, kwam in 1972 de regering tot stand met pariteit tussen Nederlandssprekenden en Franssprekende ministers, de eerste minister eventueel uitgezonderd. Van dan af wordt een onderscheid gemaakt tussen de ministerraad en de regering; bij deze laatste zijn de staatssecretarissen gevoegd. Voor de eerste maal vindt men dan een regering met een overwicht van Vlaamse vertegenwoordigers, omdat de staatssecretarissen niet tellen voor de regel van de pariteit.

De vrouwen verwierven het kiesrecht voor het parlement in 1948. Maar gedurende een aantal jaren bleef hun vertegenwoordiging in beide kamers, naar aantal, onbeduidend. Voor de eerste maal wordt een dame opgenomen in het ministerie Harmel van 1965. De afwezigheid van een vrouw in de regeringen die wij leidden in de jaren 1968 tot 1972 werd ons op de duur, zeer kwalijk genomen.

In de periode die gaat tot 1975 — want later werd het nog veel lastiger — diende men daarenboven de splitsing te eerbiedigen van bepaalde ministeries, het optreden van ministers van Cultuur, van Communautaire Betrekkingen, ministers-staatssecretarissen van Streekeconomie en, eindelijk, de staatssecretarissen volgende uit de grondwet van 1970.

Daarenboven, moet men het gepaste aantal vertegenwoordigers vinden uit Kamer en Senaat. Een beroep op extraparlamentairen, is gewoonlijk niet erg doelmatig.

In coalitieregeringen moet in deze complexe structuur, nog een evenwicht worden verwezenlijkt volgens de partijen die participeren. En de eerste minister die een regering vormt, moet zich nog een weg slaan doorheen de participatie. Hij wordt onverbiddelijk onder druk gezet, althans in de jongste jaren, door partijvoorzitters, en hoofdbesturen van partijen, die zeggenschap eisen. Tenslotte wordt hij met zijn voorgestelde formule, nog eens gesleept door partijraden of partijcongressen. De kans

is dus zeer groot geworden dat de eerste minister zijn functie zal moeten uitoefenen met medewerkers, die hem werden opgedrongen, hetgeen alleen maar de moeilijkheden kan versterken. De eerste regering Van Acker van 1945 telde 18 ministers. De regering Leburton van 1973 telde 36 leden, waaronder 22 ministers en 14 staatssecretarissen. Nadien is het er niet op verbeterd. Dit betekent dat de eerste minister quasi bestendig moet optreden om een dergelijke complexe machine effectief te doen werken, om conflicten uit te schakelen en een noodzakelijke samenhangigheid te behouden.

In een homogene regering vindt men, in functie van een bestaand partijprogramma, een richtlijn om te komen tot een regeerakkoord. Wel te verstaan, de wijsheid gebiedt altijd een onderscheid te maken tussen een partijprogramma en een beleid, althans in onze democratie, waar het verstandig is rekening te houden met sommige standpunten van de oppositie.

In een coalitieregering moet een akkoord worden genegocieerd. Volgens de gevallen is dit omslachtig of eenvoudig.

Er zijn gevallen, waar een vage algemene oriëntering van de regeringspolitiek werd aanvaard, om daarbij vast te stellen dat geen enkel akkoord kon worden bereikt of alleen een twijfelachtige en voorlopige instemming werd bekomen, voor fundamentele in betwisting staande punten. Dit was o.m. het geval voor de regering Spaak II van 1947-1949 en ook voor de regering die wij leidden van 1949 tot 1950, inzake de Koningskwestie. Dergelijke regeringen worden natuurlijk bestendig bedreigd.

Van eenvoudige akkoorden is men, met de tijd, overgegaan tot het opstellen van een soort uitvoerig geschreven contract, hetgeen een aanduiding is dat het wederzijds vertrouwen niet erg groot is. Wij kregen een dergelijk document toegeschoven, na lange onderhandelingen geleid door Van den Boeynants, voor de regering van 1968. Het bevatte 142 punten. Het werd de « Bijbel » genoemd. Het was een houvast voor de regeringspartijen, soms een steun, maar ook weer een hinderpaal voor de eerste minister, die zich sterk gebonden gevoelde. Nadien is het niet veranderd. Men verwacht van de eerste minister, te midden van veel verbintenissen die werden aangegaan, dat hij het regeerakkoord volkomen loyaal zou uitvoeren.

De techniek van het beleid.

De tijd waar de leider van het kabinet een soort president was en een passieve houding kon aannemen, de zaken overlatende aan de bevoegde ministers, is lang voorbij.

De steeds vorderende overheidsinmenging, de spanning binnen de politieke partijen en tussen de partijen onderling, verwekken, eens de regering samengesteld, een opstapeling van bijeenkomsten en besprekingen. Om de vraag te beantwoorden, wat de eerste minister eigenlijk doet, zou men beter de vraag stellen : wat doet hij niet ?

De evolutie in de techniek van het beleid is zodanig dat de eerste minister betrokken wordt in bijna alle aspecten van de overheidsbeslissing. Hij moet bijgevolg weten wat er omgaat in de meest uiteenlopende sectoren. Hij is betrokken bij alle politieke aangelegenheden, de economische, financiële en sociale elementen van de binnenlandse politiek. Hij treedt ook op in de buitenlandse politiek, veel meer dan dit vroeger het geval was. Hij presideert de Belgische delegaties bij gewichtige internationale onderhandelingen. Zijn verantwoordelijkheid wordt steeds groter. Men denke aan de monetaire en financiële problemen. Men denke bv., voor de verlopen jaren, aan het herstel van het land na de oorlog, de Koningskwesstie, de schoolpolitiek, de dekolonisatie, de grote sociale conflicten, de taalregelingen en de communautaire twistvragen, de hervorming van de grondwet, enz.

Bij het bovenstaande komen de ontvangsten van vreemde staatshoofden, van ministers, de noodzakelijke verplaatsingen naar internationale bijeenkomsten, de nuttige contacten met ambassadeurs. Bij het lijstje kan men nog sommige hulde manifestaties, en plichtsplegingen, die in België veelvuldig voorkomen, bijvoegen, evenals uitnodigingen van alle aard, déjeuners en diners, waar men gaarne zou willen weglopen.

Het regerinshoofd moet de sterke bondgenoot zijn van de minister van Financiën en van de titularis van de Begroting. De begrotingen moeten gewetensvol worden voorbereid, zonder overschatting van de inkomens of onderschatting van de uitgaven. Na een zekere tijd weet men dat onderschatting van de uitgaven een soort regel is geworden in bepaalde departementen. Dit is het geval voor verplichte uitgaven, die automatisch volgen uit bestaande wetten, die men niet gemakkelijk zal wijzigen. De onderschatting is een bestendige verleiding voor de begrotingen van onderwijs, voor de sociale sector en voor de berekening van het aantal te verwachten werklozen. De ervaring leert dat het in België gevaarlijk is het opstellen van de begrotingen en het volgen van hun uitvoering over te laten aan de titularissen van de departementen alleen. De voorbereiding van de begroting is altijd een kwade periode. De populariteit vraagt uitgaven, de partijen willen hun programma's tot werkelijkheid brengen. In onze begerige maatschappij wil men de koek opeten voor hij gebakken is. Bekwame en toegewijde ministers, die samenwerken in loyaleiteit vergemakkelijken de oplossing. Maar, de praktijk heeft het

geleerd, dat de premier zijn volle gezag moet aanwenden, voor het bereiken van een voldoende begrotingsdiscipline.

Als het goed gaat tussen de personen, krijgt de eerste minister normaal veel steun van de vice-eerste minister. Dit stelsel heeft zich gevestigd in de loop van de jaren. Een vooruitloper is het geval van de regering Poulet-Vandervelde (17 juni 1925 - 8 mei 1926). Zij berustte op een sensationele alliantie voor die tijd, omdat voor de eerste maal een regering onder leiding van een katholiek eerste minister de macht deelde met de socialisten, zonder de aanwezigheid van de liberalen. Zij volgde uit een akkoord tussen de christen-democratische voorman Poulet met de voorzitter van de Belgische Werkliedenpartij. De dubbele benaming refereerde naar een effectieve samenwerking, zonder dat de term vice-eerste minister werd gebruikt.

Sedert de regering Spaak II in 1947, is, in de coalitieregeringen, altijd een leider geweest van de coalitie-partner. De benaming van de functie wordt voor de eerste maal officieel vermeld bij de samenstelling van de derde regering, die wij vormden (CVP-liberaal, 6 november 1958 - 27 maart 1961), met het aantreden van een vice-voorzitter van de kabinetsraad. De ervaring is goed geweest en men ziet dat in alle volgende coalitieregeringen een vice-eerste minister aanwezig is.

Het bestaan van een zogenaamd kern-kabinet kan waardevol zijn. Onder het voorzitterschap van de eerste minister, wordt een comité samengesteld met enkele invloedrijke ministers, teneinde de cohesie in de regering te behouden. Naarmate de jaren zijn verlopen heeft men het aantal ministeriële comités vermeerderd. Zij veranderden volgens de omstandigheden, maar men vindt ze terug voor financiële zaken en begrotingskwesties, militaire aangelegenheden, bestellingen voor het leger, het stelsel van de maatschappelijke zekerheid, buitenlandse handel of buitenlandse politiek. Het aantal van deze comités moet echter beperkt blijven, maar zij kunnen nuttig zijn voor de voorbereiding van de ministeraad.

Een essentieel orgaan, dat ontstaan is in de regering Spaak van 1947, is het Ministerieel Comité voor Economische en Sociale Coördinatie dat men sedertdien altijd terugvindt. De betekenis van dit beperkt ministercomité is steeds gestegen. Men brengt er, onder de leiding van de eerste minister, de verantwoordelijke ministers samen voor economisch-sociaal en financieel beleid. In dit zogenaamde MCEESC worden de kwesties uitgediept; soms worden toelichtingen verstrekt door belangrijke medewerkers of hoge ambtenaren. Er geschiedt in elk geval een grondige bespreking om te komen tot beslissingen. In feite gebeurt het zelden dat de ministerraad een door het MCEESC ingewonnen standpunt wijzigt.

De eerste minister vindt zijn onmiddellijk en bestendige medewerking in zijn eigen kabinet. Hij moet volkomen vrij worden gelaten bij het uitkiezen van zijn kabinetschef voor algemene zaken, die trouwens traditioneel secretaris is van de ministerraad, en van zijn kabinetschef voor economische aangelegenheden. Het is verkeerd deze medewerkers van eerste rang te laten opdringen door een partij. Zij moeten gekozen worden, alleen terwille van hun bekwaamheid en soms vindt men nog de beste medewerkers in de hoge administratie. Het komt er op aan al de raderwerken van de staat en de administraties goed te kennen. Bij het uitkiezen van andere medewerkers, moet men zich beperken omwille van de doelmatigheid en ook om het geven van het goede voorbeeld aan andere ministers, bij dewelke vaak een tendens bestaat om zich te omringen met talrijke medewerkers. Het is een misbruik de ministeriële kabinetten te bevolken met onbevoegden of ze te laten overbevolken om vrienden welwillend te zijn, een plaats open te maken voor partij-ambtenaren of politieke propagandisten. Aanzienlijke misbruiken zijn in dit verband ontstaan. De premier moet optreden bij zijn collega's om dit te beletten.

De eerste minister en zijn medewerkers beschikken over talrijke bronnen van inlichtingen en documentatie. Er zijn wellicht te veel studiediensten in ministeries, parastatale instellingen en beroepsorganisaties. In het algemeen ontbreekt het niet aan goede documentatie. Nuttige mededelingen komen ook van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. In 1959 werd het Programmatiebureau opgericht, en in 1969 het Planbureau. Van deze organen werd in feite teveel verwacht. De steeds gewijzigde gegevens, de dynamiek van het politieke leven, de onstabieliteit van regeringen, het door kruisen van de programma's doorheen de schema's van een planning van de overheid, zelfs als alternatieven zijn voorzien, hebben een praktische planning op korte of middellange termijn in België in hoge mate geschaad. Er wordt in feite geen voldoende gebruik gemaakt van de grote intellectuele capaciteiten die beschikbaar zijn. Men moet nochtans terdege rekening houden met de macro-economische bevindingen en met vooruitzichten, wil men geen ernstige ontgoochelingen oplopen.

De werking van de ministerraad is in grote mate afhankelijk van de persoonlijkheid van de premier.

Er zijn eerste ministers geweest, die een soort voorzitter zijn; geen feitelijke leiding geven; geduldig afwachten of in de loop van de soms lange discussies, zich geen besluit als het ware opdringt. Het is natuurlijk een betreurenswaardige toestand, maar die zich heeft voorgedaan in zwakke regeringen.

De goede eerste minister geeft effectieve leiding, oriënteert de discussies. Hij komt naar de ministerraad met goed voorbereide dossiers. Gezien de veelvuldigheid van de onderwerpen die op een dagorde voorkomen, heeft

hij voorafgaandelijk de nodige contacten genomen, althans voor gewichtige zaken.

In feite worden de belangrijke beslissingen genomen door enkele ministers, die gezag hebben, weten wat omgaat in het parlement en in de partijen; en ook in de drukkingsgroepen. In een goedwerkend systeem heeft de eerste minister een grondige kennis van belangrijke kwesties. Voor zaken van minder belang krijgt hij altijd een briefing van zijn persoonlijke medewerkers, die de zaken hebben onderzocht. In het dossier, dat op de agenda komt, bevinden zich korte en klare samenvattingen, waarbij de te bestrijden standpunten, gevaren, budgettaire kosten, duidelijk zijn gemarkeerd.

Een goede methode in de ministerraad bestaat erin, de vergadering stipt op tijd te beginnen en het gemakkelijke gedeelte van de dagorde vlug af te handelen. De minder of weinig belangrijke dossiers geeft men alleen aan met hun nummer en de vermelding van het onderwerp. In de meeste gevallen kan men dan eenvoudig de vraag stellen: zijn er opmerkingen? Dan kan affirmerend worden gezegd: geen opmerkingen; aangenomen; volgend punt.

Voor ontwerpen of mededelingen, die bespreking vergen, moet men in de eerste plaats de bevoegde minister aan het woord laten die zijn teksten toelicht. Bij het openen van besprekingen is het best het woord eerst te verlenen aan diegenen die het uitdrukkelijk hebben gevraagd en van wie men opwerpingen of tegenstand kan verwachten. Als een discussie vastloopt en te lang aansleept, kan de eerste minister nog altijd de kwestie verwijzen naar een volgende vergadering of naar een snel beraad in een klein ministerieel comité.

Het geheim van de ministeriële deliberaties wordt helaas, in de jongste jaren steeds minder geëerbiedigd. Wij hebben het geval gekend van een minister die naar buiten verklaarde dat hij akkoord was op een bepaald ontwerp, maar dat hij in minderheid werd gesteld in de ministerraad. Welnu, dit is volkomen ongeoorloofd. Daarenboven wordt in de ministerraad nooit gestemd. Het beginsel van de collegialiteit moet worden geëerbiedigd. Als men een compromis heeft aanvaard, zich in de ministerraad heeft neergelegd bij een collectieve beslissing, wordt dit zonder meer ook naar buiten aanvaard en verdedigd.

Voor de goede werking van het systeem moet de koning zijn eerste minister volledig kunnen betrouwen. Deze moet dus in alle oprechtheid, ook al kan dit zeer onaangenaam zijn, de koning objectief voorlichten. Alle gesprekken en gedachtenwisselingen met het staatshoofd, eventuele meningsverschillen, zijn gedekt door de zwijgplicht. Dit geldt voor alle ministers.

Het is onaanvaardbaar dat zou gewag gemaakt worden van de oppositie van het Paleis, al ware het maar confidentieel, teneinde zich uit de slag trachten te trekken.

Over belangrijke zaken of de oriëntering van sommige beslissingen en het doel dat wordt nagestreefd, wordt de koning vertrouwelijk ingelicht. Dit kan meestal geschieden door het regelmatig gesprek dat de regeringsleider heeft met het staatshoofd, gewoonlijk eenmaal per week. Ook moet er steeds voldoende contact bestaan en wederzijds vertrouwen tussen het kabinet van de koning en het kabinet van de eerste minister. Voor dringende zaken moet men tenminste verwachten dat het kabinet van de koning op de hoogte wordt gehouden en dat dit zijn eventuele bemerkingen kan overmaken.

Het is een feit geworden dat meer en meer ministers besluiten of wetsontwerpen bekend maken, zonder dat er enig voorafgaandelijk contact is geweest met de koning. Dit is een ernstig misbruik.

Veel waakzaamheid is geboden in de perioden tussen het officieel ontslag en het aantreden van een nieuwe regering, en ook tijdens verkiezingsperioden.

Dan geschiedt het « afhandelen van lopende zaken ». Wat dit precies is, ligt niet wettelijk vast. Men zal zich dus steunen op regels van fairplay. Aftredende ministers en vooral diegenen die weinig perspectief hebben terug te keren, willen soms in de fase van « de lopende zaken », nog beslissingen doordrukken of benoemingen doen. Dit moet de eerste minister beletten. De regering doet in zulke perioden alleen de allernoodzakelijkste taken. Ze mag haar opvolgers niet binden. Een goede methode is dan te vragen dat het kabinet van de koning er voor zorgt dat geen enkel besluit kan worden ondertekend zonder toestemming van de eerste minister, en dat alle benoemingsbesluiten eenvoudig worden tegengehouden.

De verhoudingen met het parlement.

De regering is afhankelijk van het parlement, dat de regeringsverklaring goedkeurt of afkeurt, vertrouwen geeft of weigert, wetsontwerpen en wetsvoorstellen aanvaardt of verwerpt. Het legt vele verplichtingen op aan de regeringsleider, die zijn politiek heeft te verdedigen in openbare debatten. Dit vraagt soms een sterke persoonlijke inzet en veel tijd.

Afwijkingen zijn ontstaan door volmachten. In oorlogstijd zijn deze onvermijdelijk. In andere perioden bestaat de neiging bijzondere machten te vragen, om tijd te winnen of om de parlementaire meerderheid niet op de proef te stellen bij de uitvoering van een dringend programma. Dit geeft aanleiding tot misbruik en het heeft neiging om toe te nemen.

Alhoewel de eerste regering Van Acker in 1945 over ruime volmachten beschikte, werden alle financiële ontwerpen voor de verwezenlijking van de monetaire sanering en het tot stand brengen van een uiterst zwaar belastingsvolume, aan de gewone parlementaire procedure toevertrouwd. Het ging nochtans om zeer uitzonderlijke beslissingen die vlug moesten worden genomen. Dit was het geval voor de maatregelen van monetaire sanering, die de grootste financiële ingreep vertegenwoordigen in onze geschiedenis. Na de blokkeringen van de monetaire en financiële activa door minister Gutt, kwam het er op aan deze te resorberen door een enorm belastingsvolume. Aldus werden belastingen ingevoerd op het kapitaal, op de oorlogswinsten, op de winsten gemaakt uit leveringen gedaan aan de vijand, voor een totaal volume dat ongeveer correspondeerde aan de toenmalige gewone begroting.

Het is alsof men in de huidige omstandigheden in eenmaal een nieuw belastingsvolume zou invoeren van ongeveer 1.800 miljard. Dit werd bereikt met de volledige eerbiediging van de parlementaire prerogatieven, maar het was in oorlogstijd. Nochtans werden later ook, in zeer knellende omstandigheden, geen bijzondere machten gevraagd. Het was bv. het geval tijdens de schoolstrijd voor de wet Collard, voor de wetten die Kongo naar zijn onafhankelijkheid zouden leiden, voor de zogenaamde Eenheidswet.

Het is waar dat de parlementaire procedure veel tijd vergt, des te meer omdat het twee-kamerstelsel, zoals het in België werkt, de regering verplicht alles tweemaal over te doen, niet alleen in de parlementaire commissies, maar ook in de openbare besprekingen.

De eerste minister moet ervoor zorgen dat een goede verstandhouding bestaat met de voorzitters van Kamer en Senaat. De wetgevende vergaderingen bepalen uiteindelijk souverain hun dagorde, maar de regering heeft hierop een invloed, door de eerste minister of een ander minister af te vaardigen in een bijeenkomst tussen de voorzitters en de fractieleiders. Soms moet bij hoogdringendheid een of ander ontwerp worden besproken en soms is het opportuun, tijd te winnen, en het te laten verschuiven naar een latere datum. De eerste minister mag deze zaken niet op hun beloop laten, en moet zorgen dat de meerderheid hem volgt wat betreft de dagorde.

Sommige interpellaties moeten bijzonder in het oog worden gehouden, niet alleen wat betreft de vermoedelijke inhoud maar ook de timing.

Een interpellatie over de genadeverlening aan twee terdoodveroordeelden, bracht de Minister van Justitie ten val en verwekte het ontslag van de regering Spaak II. Deze kon na een wijziging in haar samenstelling echter opnieuw vertrekken. De interpellatie, gericht tot de Minister van Justitie, betreffende de interpretatie van het Strafwetboek, in verband

met de economische collaboratie, stelde een einde aan de regering Van Acker III. Ook was het een interpellatie over het vraagstuk van de Katholieke Universiteit te Leuven, die aanleiding gaf tot het vertrek van de regering Van den Boeynants in februari 1968.

De eerste minister moet vermijden dat te dikwijls de vertrouwenskwestie wordt gesteld. Teveel vertrouwensmoties, in feite soms verworven in dubbelzinnige omstandigheden, verzwakken de regering. Bijgevolg moet de eerste minister met de groepen van zijn coalitie een akkoord bereiken om wantrouwen te bestrijden en om hinderlijke voorstellen of amendementen te kunnen laten verwerpen. In een coalitieregering is hierbij het optreden van de vice-eerste minister in zijn fractie een grote hulp.

De functie van fractieleider was aanvankelijk een machtspositie. Bij een regeringsvorming werd de voorzitter van een parlementaire fractie regelmatig geconsulteerd door de Regent. De effectieve steun verleend aan een regering of de tactiek bij het voeren van de oppositie, hing veel meer af van de fractie dan van de partij. De regering moest de strijd winnen in het parlement. De eerste minister en de ministers verantwoordden zich voor de parlementaire groepen van hun partij en nadien in Kamer of Senaat. Bij omstreden kwesties vond de regering hier een goede methode om haar ontwerpen voor te bereiden voor het openbaar debat, moeilijkheden bij te leggen, amendementen te doen aanvaarden of te doen verwerpen. Het was daar ook dat de eerste minister vaak zijn overtuigingskracht moest gebruiken, alvorens dit te doen van op de tribune. Hij kon daar ook confidentiële mededelingen doen om delicate aspecten te belichten. Dit laatste veronderstelde natuurlijk dat er geen indiscreties werden verwekt.

Naarmate de jaren vorderden hebben wij een grote afzwakking gezien van de fracties. Het feit dat sommige leden de zwijgplicht niet eerbiedigden, vaak « om goed te staan » met de pers of satirische weekbladen, is een droevige ervaring voor de eerste minister.

Wij hebben tot in de jaren vijftig een parlement gekend dat functioneerde, en parlementaire groepen die doelmatig optraden. Dan is de periode begonnen van de sterke druk van de partijvoorzitters, de partijorganen op regeringen en op de parlementaire fractie zelf. Dit is in elk geval het verloop der dingen geweest bij de Christelijke Volkspartij. Wij hebben de overtuiging dat het in andere partijen niet anders is geschied.

De verhoudingen met de partijvoorzitters.

Bij de Belgische socialisten bestond sedert lang en, in elk geval, reeds vóór de Tweede Wereldoorlog, een sterke inmenging van de partijvoorzitter en de partijorganen in de activiteiten van regeringen en ministers.

Dit was duidelijk met « Le Patron », Emile Vandervelde en, na de bevrijding met Max Buset.

Dit soort evolutie voltrekt zich langzaam in de andere traditionele partijen. De voorzitters vervulden aanvankelijk hun taak voor algemene politieke leiding, partijprogramma's, de organisatie van congressen, maar zij wogen veel minder door op de regeringsvorming en op de activiteiten van de eerste minister. De parlementaire vertegenwoordiging en de fracties vervulden hun normale opdracht van controle op de regering. Het was met hen dat de regeringsleider bestendig had af te rekenen.

Het stelsel van de participatie, waarbij de voorzitters zich van dichtbij wilden bemoeien met het beleid, werd in de CVP ingevoerd met partijvoorzitter Theo Lefèvre. Met alle andere voorzitters van onze partij hebben wij, wanneer wij regeringsverantwoordelijkheid droegen, altijd voortreffelijke verhoudingen gehad. Alleen met Lefèvre hebben wij enkele ernstige conflicten doorgemaakt, die de taak van de eerste minister zeer zwaar hebben gecompliceerd. De tijd is over die dingen heengegaan of ze zijn praktisch algemeen geweten, zodanig dat zij mogen worden vermeld.

Er is een redevoeering geweest, uitgesproken door de partijvoorzitter, op een *Rerum Novarum*-feest te Leuven in 1960. De eenzijdige belichting en de aandikking van de tekst in de oppositiepers, deed vermoeden dat de partijvoorzitter aanstuurde op een nieuwe coalitie (CVP met socialisten) terwijl wij een CVP-liberale regering hadden te verantwoorden. Dit gaf aanleiding tot een scherp incident, met een mogelijk ontslag van de liberale ministers. Dit werd alleen voorkomen omdat de zaak zich voordeed een drietal weken vóór de onafhankelijkheidsverklaring van Kongo. Een regeringscrisis leek ons toen uiterst gevaarlijk.

Een tweede ernstige twist met de eerste minister ontstond op 16 oktober 1960, toen onder verantwoordelijkheid van de partijvoorzitter, een circulaire werd verspreid onder de secretarissen van de arrondissementen, waarbij de politiek van de regering werd aangevallen. Om een einde te stellen aan deze vervelende toestand belegden wij binnen de kortst mogelijke tijd, een vergadering met al de CVP-leden van de regering, al de oud-ministers van de partij, eveneens met al onze ministers van staat. Daar werden zaken besproken en bijgelegd en enkele dagen nadien opgeklaard in een debat in de Kamer. Een dergelijke operatie werd in de eigen partij ook niet met veel dank of lof aanvaard. Wie er nu gelijk of ongelijk had in een dergelijke toestand waarbij de eerste minister zich moest loswringen uit een positie die zeer gevaarlijk was geworden, laten wij buiten beschouwing.

Conflicten met partijvoorzitters zijn ook gebleken in andere regeringen. Aldus gaf de eerste minister ontslag in de regering Spaak II, omdat hij oordeelde dat hij een ondraaglijke druk onderging van zijn partijvoor-

zitter Max Buset. Het conflict werd na enkele dagen bijgelegd, zodanig dat de regering haar functie kon hernemen.

Een ander voorbeeld van een onaanvaardbaar optreden van een partijvoorzitter tegen een eerste minister, vindt men in de manier waarop Pholien, die de regering leidde van 16 augustus 1950 tot 9 januari 1952, tot ontslag werd gebracht.

Er werd vrij algemeen gezegd dat Pholien, ondanks zijn grote verdiensten, niet voldoende de problemen beheerste in de financiële, sociale en economische sector. Theo Lefèvre belegde een confidentiële bijeenkomst met Pholien, Van Zeeland en ons. Hij stelde daar voor dat Pholien vrijwillig ontslag zou nemen. De Koning zou dan worden gesuggereerd, ofwel Pholien terug te roepen, ofwel de vorming van een regering op te dragen aan één van de drie overblijvende van het viermanschap. Ik heb geweigerd aan dit opzet deel te nemen en heb dit ook schriftelijk bevestigd aan Pholien. Nochtans na enige aarzeling heeft deze ontslag genomen en dit gaf aanleiding tot heel wat beroering in een beperkte kring. De naam van Jean Van Houtte werd voorgesteld en deze werd geroepen om de derde homogene CVP-regering te leiden tot in 1954.

Nu wij dit verhalen, willen wij uitdrukkelijk zeggen dat Theo Lefèvre voor ons een loyaal, buitengewoon toegewijd en bekwaam medewerker is geweest, nl. toen hij het Departement van Wetenschapsbeleid en -politiek beheerde in de regeringen voor dewelke wij verantwoordelijk waren van 1968 tot 1972.

Het optreden van voorzitters heeft zich nog verscherpt, met de splitsing van de partijen. Als eenheidspartij geboren in 1945, werd de structuur van de Christelijke Volkspartij geleidelijk gewijzigd. Er ontstonden zogenaamde « vleugels » en dit leidde op de duur tot een volledige splitsing in twee partijen, voorbeeld dat geleidelijk is gevolgd door de andere nationale partijen. Dit vergemakkelijkt niet het werk van de eerste minister, des te meer omdat de grote en de kleine partijvoorzitters bestendig optreden in de pers en televisie-uitzendingen.

De drukkingsgroepen.

Zowel parlement als regering hebben meer en meer af te rekenen met de drukkingsgroepen.

In België zijn ze veelvuldig. Er zijn er een paar grote, en vele kleine. Deze laatste zijn niet erg gevaarlijk en doen zich gelden door mededelingen in de pers of onschuldige manifestaties, zodanig dat zij de regering in feite niet erg hinderen.

Maar het tegenovergestelde is waar, voor de grote drukkingsgroepen, nl. de vakbonden, de werkgeversorganisaties, de financiële instellingen, de vertegenwoordigers van landbouw en de middenstand, de organisaties die hun macht doen gelden in de medische sector, de culturele sector of in het onderwijs.

De invloedrijkste drukkingsgroep vindt men onbetwistbaar bij de vakbonden. Dit is ook logisch omdat zij de overgrote meerderheid in de produktieve bevolking organiseren, niet alleen de arbeiders en de bedienden of ruime groepen van kaderleden, maar ook een grote werfkracht hebben bij het openbaar ambt en in het onderwijs. De tegenspelers vindt men in de nationale en ook in de gewestelijke organisaties van werkgevers. Deze zijn in het algemeen goed geleid, zorgen voor de verbreiding van hun standpunten en hebben zeer goede studiediensten. Bij conflicten staan zij echter aan de zwakke kant om de eenvoudige reden dat de ondernemingen een heterogene groep zijn, en moeilijk kunnen worden vastgehouden in een eenheidsfront. Er zijn grote en kleine ondernemingen in talrijke gediversifieerde bedrijfstakken, soms met concurrerende belangen, de ene aangewezen op de binnenlandse markt en de andere op de buitenlandse markt. Zij prefereren een winstderving op een arbeidsconflict, dat fatale gevolgen kan hebben. De vakbonden, daarentegen, treden op, soms in een eenheidsfront, en in elk geval als vertegenwoordigers van machtige homogene groepen. Zij kunnen daarenboven het wapen van de werkstaking gebruiken. Hierbij is de regering betrokken wanneer het gaat om grote conflicten. Wij denken aan de toestand die zich voordoet voor een eerste minister bij grote stakingen, bij de spoorwegen, de posterijen, in de zeehavens of in andere vitale sectoren of bij het openbaar ambt.

Sociale pacten, arbeidsconferenties, diverse initiatieven tot het bijeenbrengen van de sociale partners, gaan rechtstreeks of onrechtstreeks de regering aan. In vele gevallen wordt op haar beroep gedaan om initiatieven te nemen. Gedurende een aantal jaren heeft het Nationaal Comité voor Economische Expansie, voorgezeten door de eerste minister, in aanwezigheid van andere ministers en de meest gekwalificeerde vertegenwoordigers van vakbonden, van het patronaat, soms van financiële groepen, van de representatieve organisaties van grote en kleine ondernemingen, landbouwers en middenstanders, een zeer nuttige rol gespeeld voor het toelichten van de regeringspolitiek, het bijleggen van conflicten en het bevorderen van bepaalde oplossingen. In de jongste jaren werd een minder gelukkig gebruik gemaakt van dit organisme en zijn de regeringen overrompeld door talrijke vergaderingen met de grote drukkingsgroepen, aan dewelke geleidelijk meer aandacht wordt besteed dan aan het parlement.

De eerste minister mag geen enkel ogenblik vergeten dat de drukkingsgroepen altijd optreden voor een bepaald belang. Zij moeten worden

gehoord en geraadpleegd, maar nooit heeft de regering het recht af te zien van haar beslissingsmacht.

Pers en media.

De eerste minister beschikt over een persdienst, die niet alleen zorgt voor een spoedige voorlichting van hetgeen in de pers belangrijk is, maar ook geroepen is om contacten te houden met geschreven pers en de media. Hij vindt dus de gelegenheid om bepaalde verklaringen af te leggen, terechtwijzingen te doen of officiële regeringsmededelingen te doen, zoals dit meer en meer het geval is geworden langs radio en televisie.

Dit is uiteindelijk slechts doelmatig, wanneer wordt opgetreden met een zeer grote objectiviteit en niet getracht wordt een soort propaganda te organiseren.

De eerste minister, meestal bijgestaan door de vice-eerste minister of andere leden van de regering, hebben de gewoonte verworven na een ministerraad of andere belangrijke vergaderingen, zelf een mededeling te doen voor pers, radio en televisie. Dit is een goede methode. Hierdoor belet men dat anderen de neiging zouden verkrijgen indiscreties te begaan of aan de zaken een andere voorstelling te geven. De waarheid is dat de pers en de media een loyale medewerking verlenen als zij weten dat zij ernstig worden ingelicht, ook al bestaat in sommige gevallen de noodzakelijkheid om over bepaalde onderwerpen niet te spreken of een grote terughoudendheid aan de dag te leggen. De eerste minister wordt soms ondervraagd en voor het beeldscherm gebracht, na lange en zeer uitputtende vergaderingen. Hij moet soms een enorme inspanning doen, om nog te beschikken over voldoende mogelijkheden om, in prima conditie, voor de schijnwerpers te komen. Hij moet altijd voldoende kracht reserveren voor « de laatste vijf minuten », die volgen na een vergadering.

Verklaringen gedaan, in een onbewaakt ogenblik, hebben soms onverwachte gevolgen. Als voorbeeld citeren wij het geval van Leo Collard, toen voorzitter van de Socialistische Partij, die in de loop van de regeringscrisis van 1966, waarbij een akkoord was bereikt om in de regering te treden met de CVP, in een ongecontroleerd ogenblik, de combinatie heeft doen stranden. Een televisiereporter stelde hem de vraag of een coalitie met de CVP mogelijk was, waarop de partijvoorzitter bevestigend antwoordde. Maar toen de reporter zegde liefst niet met Van den Boeynants, liet Collard zich in een onbewaakt ogenblik de woorden ontvallen: « en effet », inderdaad. Dit werd aanzien als een beledigende uitspraak, als een soort exclusieve tegen Van den Boeynants; ingevolge waarvan de partij-instanties van de CVP beslisten een andere richting in te gaan en een coalitie negocieerden met de liberalen.

Dienaar van het algemeen belang.

De eerste minister is, in de eerste plaats, dienaar van het algemeen belang. Geconfronteerd met drukkingsgroepen moet hij zich steeds herinneren dat vele verwezenlijkingen die wenselijk zijn, niet onmiddellijk tot werkelijkheid kunnen komen of wellicht nooit. Hij is een soort scheidsrechter om uit de steeds globaal gelimiteerde middelen, de beste alternatieve toepassingen te oriënteren.

Hij is verplicht zijn taak te vervullen, niet als een partijmens, ook niet in een homogene regering. Hij moet de ernstige argumentatie in acht nemen van andere partijen of van de oppositie die hem bestrijden.

Ons democratisch parlementair stelsel is gekenmerkt door alternaties in het bewind en verschillende coalities. Vaak hebben wij daarbij gedacht aan deze regel: de tegenstrevers van heden, zijn wellicht de bondgenoten van morgen.

De eerste minister moet trachten voldoende gezag te behouden in zijn partij, maar ook de erkenning van zijn objectiviteit en loyauteit bij de uitvoering van het regeerakkoord bij de coalitiepartner. Hij moet eveneens pogen de algemene achting te behouden bij de oppositie, die opnieuw regeringspartij kan worden. Het is het vervullen van een zware opdracht, want de eigen partijgenoten menen te gemakkelijk dat te grote toegevingen worden gedaan aan anderen of aan de andere vleugel van de coalitie. Hij moet altijd het onderscheid maken tussen een partijprogramma en een regeerakkoord.

Uiteindelijk, alle bewindslieden en ook vooral regeringsleiders moeten de geschiedenis kennen. Alle regeringen, ook de beste, eindigen met te vallen of te verdwijnen. Maar de dramatis personae keren dikwijls terug.

